

Seder och bruk i Albo härad i början af 1800-talet,

upptecknade af

Ludvig Reimer.

Albo härad är beläget i sydöstra Skåne utmed Östersjön och omfattar cirka 3 kv.-nymil.

Norra kusttrakten, som förr besvärades af flygsand, är nu dels uppodlad till åker, dels planterad med barrskog. Enär Linderödsåsen genomstryker häradet i sydostlig riktning, är marken för öfrigt starkt kuperad. De högst belägna punkterna äro Stötekullsbackarna i norr och Stenshufvud i söder, bekant för sina växtrariteter och sin härliga utsikt. — Med undantag af Värkaån äro vattendragen obetydliga.

Näringarna ha varit åkerbruk, boskapsskötsel och skogsbruk. Åkrarna voro små och oregelbundna; den mesta marken låg för fäfat. Åkern trädades aldrig. Vinterråg såddes mycket sällan, däremot vårråg, sexradigt korn, hafre och bohvete; det sistnämnda där sandjord stod till buds. Linlanden voro desamma år efter år.

Nötkreaturen voro små men härdiga; hästarna likaså. Dessa födde sig ute året rundt i de milsvida betesmarkerna. Stundom såg man ej till vissa märrar på flera år, men då de äntligen återkommo, hade de ökats till 4 à 5 ök. Får och getter höllos i mängd. — Litet smör och ost såldes emellanåt till staden.

Sedan långt tillbaka i grå hedenhös synes denna nejd ha varit odlad och bebyggd. De många fornlämningar, man här och hvar påträffar, såsom ättehögar, grafkummel, gånggrifter, stensättningar och bautastenar jämte de många fynd från sten- och bronsåldern,

man nästan årligen stöter på — allt vittnar på sitt tysta men tydliga språk om bygdens ålder. I Hvitaby t. ex. kan man iakttaga icke mindre än fem gånggrifter, alla väl bibehållna och sevärd.

Vid samma by finnes ännu en märklig valplats, där, enligt Saxo Grammaticus, Ragnar Lodbrok lär ha hållit ett stort fältslag, hvarigenom han banat sig väg till öfverväldet i Skandinavien.

Bland de många fornminnena förevisas en märklig kulle, »*Gångarekullen*», om hvilken finnes en mycket sorglig och mycket apokryfisk saga, som vi dock här nödgas utelämnas.

Sedan urminnes tid har häradet varit bebodt af en härdad, gammalhederlig folkstam, idog och sparsam, ärlig och rättskaffens, med stor respekt för präst och länsman. Men vidskeplig och minst ett halft århundrade efter sin tid har den alltid varit på grund af dess afskilda läge från större städer och tidsenliga kommunikationer. Följaktligen har en mängd plägseder bibehållit sig längre här än annorstädes.

I vissa byar ha invånarna hjälpt sig själfva, och uteslutande gift sig med hvarandra, för att äodelarna ej mände skingras från byn; man har därigenom under tidernas lopp kommit i mycket komplicerade släktförhållanden.

Klädedräkten har varit jämförelsevis enkel. Träskor och tofflor användes i hvardagslag af både män och kvinnor; halfstöflar och lågskor af läder följde högtidsdräkten. Hvita ull-långstrumpor, sirade med svicklor i skilda mönster, brukades också af båda könen. Strumpebanden voro röda, konstväfda och försedda med tofsar.

Så hade männen knäbyxor af bockskinn med lasksöm, »vrielvadsböjsor», eller af vadmal — lämbyxor båda slagen. Tröjan var en s. k. svansatröja med två knapprader och uppstående krage; senare blef den nedfälld. Mössa eller hatt med vida brätten fulländade dräkten.

Till kvinnodräkten hörde vintertid den outhärliga skinnklockan, knäppan (kjolen) och bårdetröjan, båda af vadmal. Linnekragen var bred, hålsömmad och broderad samt knäpptes med en större halsknapp af silfver. Hufvudet betäcktes i hvardagslag af en mörkblå, rödrandig ylle- eller linneduk, knuten i nacken. Stundom var denna

duk bunden i ett slags hätta. Vid högtidliga tillfällen användes alltid kluten.

Bostäderna voro dels enstaka hus, dels kringbyggda gårdar, samlade i byar. Byggnadssättet utgjordes hufvudsakligen af korsvirke, mellan hvilket var insatt ett gallerverk af stakar, hvarpå halmblandad lera klenats å båda sidor. Leran ältades med oxar eller hästar. Kleningen skedde å s. k. »klenegillen», i hvilka byns befolkning, särskildt drängar och pigor, deltog. Senare murades med råtegel. Stundom gjordes muren massiv af gråsten, mera sällan af tegel. Halmtak brukades i regel; torftak också här och där, men tegeltak endast på herremanshus. Målade hus voro sällsynta.

Boningslängan hade i allmänhet följande inredning: en liten förstuga, dagligstuga med »vinge» (fönster) på två sidor, lillkammaren, köket, skafferiet och kistehuset. Kök och förstuga hade stengolf, de öfriga rummen lergolf. Väggarna voro hvitmenade med kalk.

Dagligstugans möblemang bestod vanligen af kistebordet, stundom med skifva af Komstadssten, en vinkelbildande långbänk, ett hörn-skåp, en soffa, några stolar med flätade halmsitsar, gäsabänken vid förstudörren samt himlasängen med sina blå eller gröna sparlakan.

Kistehuset var själfva hedersrummet och brännpunkten för husets materiella förmögenhet. Där stodo uppradade flere eller färre kistor och skåp med inpackad lin, ull, väfnader, säng- och gångkläder m. m., som ej så noggrannt kan specificeras. Endast nära släktingar samt goda och trogna vänner fingo tillträde där. Det var som det allra heligaste.

Vindsloftet buktade af tunga sädeshögar; för öfrigt hade all möjlig bråte stämt möte där.

Synnerligen primitiva voro *åkerbruksredskapen*. Plogen var ännu okänd. Men buaårdret, träpinnaharfven, träaxlavagnen och horsaoket fingo göra sin tjänst så godt de kunde.

Bildningen stod mycket lågt. I hvarje församling fanns blott en skola, som ambulerade från gård till gård, stundom äfven till torpen. Den barnlöse skulle ha skolan en dag, den som hade ett barn två dagar, två barn fyra dagar o. s. v. Som lärare fungerade antingen församlingens klockare, någon gammal soldat, handtverkare

eller krympling, som intet annat kunde uträtta. Nya testamentet var den tidens läsebok. Katekes och psalmbok lästes utantill. Därtill öfvades litet skrifning och räkning.

Tidningar lästes ej. De enda böcker, som i hemmen förekommo, voro: Karl XII:s bibel, 1695 års psalmbok, almanackan, Lunkentus och Bondepraktikan. Vetandet var klent, men tron så mycket större.

Drängar och pigor tjänade troget och länge på hvarje ställe. Lönen gafs mest in natura, såsom säd och lin sådda, potatis satt, får födda samt olika slags kläder. Fingo de i lyckligaste fall 100 daler till, voro de fullt belåtna.

Pigor och drängar hade alltid gemensamt sofrum. Sängarna stodo på rad, där två och två hade samma gafvel, mot hvilken fötterna ställdes. Dock hördes sällan någon osedlighet af.

När dräng och piga kommit öfverens om att stifta hjonelag och sätta bo, gick han först omkring bland bönderna i socknen och »töjde sädeskorn». Så vankades ett par kappar här, en skäppa där etc., allt efter råd och lägenhet. Detta var alltid första »draget» i bosättningen. — Andra tiggare »gingo i Guds namn» och voro mycket talrika. En enda bondgård hade stundom visit af 10 à 12 sådana per dag.

Trolofning och bröllop hade äfven sina egenartade plägseder. När en ung man utsett sig en lämplig »grebba», som han tänkte taga till äkta, sändes först bud om saken till hennes föräldrar. Gåfvo dessa sitt bifall, tillställdes »ja-öl» eller trolofning i fästmöns hem i närvaro af föräldrar och syskon. Detta gick så till: sedan frågan om hemgiften dryftats och beslut fattats, höll den närvarande talmannen ett tal, i hvilket han lade kontrahenterna särskildt på hjärtat att noga betänka det viktiga steg, de ämnade taga. Så afgåfvo de löften om trohet och äktenskap, hvilka befastades med kraftiga handslag, hvari de närvarande förenade sig. Därpå trakterades med mat, brännvin och kaffe.

Trolofningspresenterna utgjordes af »bross» (ett slags smycke), silkenäsdud och psalmbok. Ringar användes ej.

Lysning uttogs tämligen strax efter trolofningen. Då förhörde prästen fästeparet i kristendom, eller, om han trodde dem vara säkra däri, höll han till dem ett förmaningstal.

I lysningspresent gåfvo brudens kvinnliga släktingar och vänner, hvar för sig, den s. k. »*fästemö-osten*», en vacker, helfet ost på minst tio marker. Den var inknuten i en ny linneduk, som följde gåfvan.

Bröllopet ägde rum i brudens hem och varade 3—8 dagar. Senast 8 dagar förut gick en kvinna omkring till släktingar och grannar och bjöd muntligen.

Vigseln förrättades första dagen i församlingens kyrka. Dit »stassades» med högsta möjliga ståt, med förridare och blåsare. De förra voro oftast dragoner eller artillerister, klädda i paraduniform. Andra förridare voro klädda i långa, blåa kappor. Och fort skulle de rida. Först skulle de rida före till kyrkan och anmäla för prästen, att brudparet var i annalkande. Så tillbaka igen till stassen med upplysning om, att allt var i ordning för vigseln. Brudgummen red vanligen mellan två sidokamrater före brudvagnen. Äfven de flesta af de manliga gästerna redo. På återfärden skulle förridarne hastigt rida till bröllopgården med rapport om, att vigseln skett. Strax tillbaka igen med välkomsthälsning till bröllopsskaran.

Blåsarne trakterade flitigt flöjt och klarinett. Lyckoskotten smällde tätt om tätt, och skyttarne trakterades med brännvin af förridarne.

»Bruggemansdräkten» var ungefär densamma som förut beskrifvits, med följande tillägg: halfstöflarna hade skinande kopparsinkor, svansatröjan glänsande silfverknappar och halsen gömde sig inom en hög lärftskrage och silkeshalsduk.

Bruddräkten bestod vanligen af skört, rött eller grönt, bårde-tröja, rikt utsirad med sidenband och silfverknappar. Såväl rygg som bröst voro behängda med silfverkedjor. Hufvudbonaden bestod af hvit klut eller metallkrona.

Efter återkomsten till bröllopgården bjöds kakor, brännvin eller rom, medan gästerna ännu sutto på hästarna och i vagnarna.

Bröllopsmåltiden serverades på långa, dukade bord, kring hvilka gästerna bänkades. Massor af groft och fint bröd voro uppstaplade på träkorgar. Smörfötterna voro rikt lastade och jätteostarna skeno som solar. Silfverstoppen voro fyllda af bästa hembryggda öl.

Efter smörgåsbordet följde någon kötträtt, så lutfisk, svartsoppa eller köttsoppa med rötter och klimpar. Brännvinet flöt ymnigt i tumlare och muggar.

Därpå skulle en hvar af de kvinnliga gästerna (matmödrarna) utdela den i särskilda korgar ditförda förningsmaten. Denna bestod vanligen af lamm- eller kalfstek, bohvetegröt å tennfat, äggkaka, våfflor, klenor och systerkakor.

Bordsböner lästes före och efter måltiden af talmannen, som för öfrigt skulle hålla många olika tal, mest i den skämtsamma genren.

Nästan omedelbart efter måltiden spelades upp till dans antingen i dagligstugan eller i bakstugan. Alltid spelades då på fiol. Brudparet började dansen, hvarpå alla manspersoner skulle dansa med bruden. Omväxlande med rikliga förplägningar fortgick dansen ut på följande morgon. Mer än 3 å 4 timmar gaf man sig ej tid att soffa.

Ett stycke fram på förmiddagen andra dagen skulle de släktingar, som logerade i bröllopgården, gå omkring till grannarna i byn, stundom i sällskap med brudparet, och »skänka» brännvin, ost, bröd och kakor samt bjuda dem välkomna till bröllopgården på eftermiddagen.

Hvarje morgon under bröllopet kommo byns pigor dit med mjölk; äfven de blefvo trakterade med mat, kaffe och dans.

Tredje bröllopsdagen höll talmannen tal om skänker till brudparet och spelmännen. Dylika gåfvos mest i penningar. Att bevista ett bröllop var således ganska dyrt äfven på den tiden. Dansen och välfägnaden fortgingo dag efter dag. Och allt gjordes för att vidmakthålla träfnaden.

Dagen efter bröllopet kom *flyttegillet*. Grannarna till det nya paret kommo då för att »köra flyttelass». Den brud, som förde i hemgift två hästar, två kor, sju lass flyttegods och tjugu tusen daler kontant, ansågs tämligen rik.

Vid framkomsten till de nygiftas bostad förde man en ung huskatt med sig, och han var det första föremål, som fördes dit in. Ty katten ansågs vara ett lyckodjur, en tomte.

Sedan möblerna insatts på sina platser, vidtog ett hejdundrande välkomstkalas, som varade till påföljande morgon.

Barnen döptes alltid i kyrkan, äfven i den värsta köld. Gud-modern skulle iakttaga vissa försiktighetsmått: ej supa, ej tappa något, ej glömma läsa efter, ty i motsatt fall fick barnet svårt för att lära sig läsa.

Före kyrktagningen var kvinnan »heen» (hedning). Då fick hon ej gå utom hemmets område och ej alls gå utom husdörren efter solnedgången. Hon kunde annars lätt råka ut för »skarn» (troll, pockerstyg eller dylikt). Barnet kunde också lätt bli förbytt af troll.

Till altars (till nattvarden) gick man regelbundet två gånger om året, vår och höst. Somliga fattiga gingo så ofta nattvard i kyrkan hölls, mest, troddes det, för att få njuta ett grand af det utdelade vinet. Sträng fasta iaktogs. Lördagskvällen förut slutade man tidigt arbetet. Man tvådde sina fötter, läste flitigt i bibeln och psalmboken, hvarefter man gick tidigt till sängs. En viss högtidsstämning låg öfver det hela.

Redan vid 4-tiden på söndagsmorgonen anlände nattvardsgästerna gående och åkande till kyrkbyn, där klutbindningen först skulle försiggå, antingen i sockenstugan eller i enskilda personers stugor. Där mötte efter öfverenskommelse särskilda »binderskor», som mot en kontant vedergällning af sex mark (tolf skilling) pr styck bundo klut efter klut ända till sammanringningen vid 8-tiden.

Då somliga fått oblaten i munnen, sökte de smussla ut den i näsduken, togo den med hem och gáfvo kreaturen, på det dessa månade trifvas och frodas så mycket bättre.

Till nattvardsdagen hade hvarje mansperson försett sig med minst ett halft stop brännvin, det han efter hemkomsten från kyrkan skulle förpläga sig med. Detta brännvin, »nattvardståren», värderades mycket högt och ansågs nästan oundgängligt.

Vid en människas död måste fönster genast öppnas, eller, om detta icke lät sig göra, slogs en ruta ut, på det den frigjorda själen månade komma ut och kunna fara direkt till himmeln. Liket lades på en häck (spolhäck till en skånsk höstvagn), tvättades och sveptes, hvarefter en dödspsalm sjöngs. Så lades sax och psalmbok på likets bröst. Stålet och Gudsordet voro skyddsvärn, så att den döde skulle få ro.

Naturligtvis ville den döde alltid »gå igen», hvilket ej var vidare angenämt för de efterlevande. Men stäfjas måste ofoget till hvad pris som helst. Var det någon småsak, t. ex. en snusdosa, smycken och dylikt, han under lifstiden särskildt värderat, fick han det med sig i kistan. En bacchidyrkare fick vanligen ett stop brännvin med sig, ett förhållande som nutida graföppningar ofta bekräfta.

Somliga »hillade» liken med silver (sålfrån väfstolen), som sattes på tårna, andra fjättrade dem med ståltråd, som surrades om tårna och fästades med spik i kistgafveln.

På begravningsdagen vältrades bockarna, på hvilka kistan stått, och likvattnet, om det ej behöfdes till läkemedel för tvättning af hudutslag, bulnader eller dylikt, kastades efter den vandrande likskaran med orden: »Far i frid, du döing, och kom aldrig mer igen!»

Var ej likvattnet (vattnet, hvori liket tvättats) att tillgå, togs en hink vanligt vatten och behandlades på samma sätt. Därefter ströddes linfrö på och omkring grafkullen.

Begravningsgillet varade ett par dagar, hvarunder det festades och söps betydligt. Det var i regel en glädjefest och ej tvärtom.

I kyrkan vid fruntimmerssidan hängdes en minneskrans med lämplig påskrift. Dylika kransar brukades ända fram på 60-talet

Plägsederna vid juletid voro många och växlande. Förberedelserna till högtiden skedde med den mest febrila brådska, och det arbetades såväl natt som dag.

Julkvällen hade man i god tid undangjort de löpande göromålen gjort sin toalett och lagt julhalmen i ett hörn af stugan. Matbordet prunkade med den långa, snöhvita julduken. Simson-kaminen glänste i svartaste isenfärg, och de tregrenade julljusen kastade sitt sken öfver den nykalkade stugans alla pyntade föremål.

Midt på bordet låg julkakan, »*löfva-brödet*», ett slags sursött kornbröd, bakadt för sitt säregna ändamål, hvartill den liksom helgades å julbordet. Den låg där orörd hela julen, hvarefter den gömdes till våren. Första driftdagen, då dragarna kommo hem från åkern, mötte dem husmodern å gårdsplanen med hvar sin bit af denna kaka, fuktad i brännvin. Detta skulle göra dem starka och uthålliga för det ansträngande vårbruket.

Julkvällen åtos *två* bastanta *måltider*, den ena kl. 6, den andra kl. 11 e. m. Rätterna voro: sött bröd, sursött, surlimpa, smör, svin- och gåsflott, ost, skinka, lutfisk och hvitgröt.

Vid sjutiden började *jullekarna* i halmen, såsom »Sko Blacka», »Peka ut ögat på gamla farmor», »Plocka syrsorna ur hålet», »Vattna bocken», »Taga peng i forhuva», »Gömma någon i såll», »Taga juldockan» o. s. v. Den sistnämnda gick så till, att man under rygg-läge sökte sträcka fötterna öfver hufvudet för att med dem taga en docka af halm, som ställts bakom. Därtill erfordrades både vighet och vana.

Af den inburna julhalmen reserverades en större kärfve vid hus-faderns sittplats, öfre bordänden, ända tills ligg-gässen instufvades i gäsabänken. Då delades kärfven ut till bale åt dessa, på det kläckningen skulle lyckas så mycket bättre.

Kvarlefvorna efter 11-målet skulle kvarstå å bordet till juldags-morgonen, då en hvar till »dovre» (frukost) skulle förtära sin rest.

Juldagen fingo barnen ej gå i byn, enär de äldre trodde, att de då skulle förlora sitt hår. Husdjuren fodrades bättre den dagen än annars, men spillning fick ej föras ur stallet, ty då kunde lätt inträffa, att många själföda djur måste utföras under kommande året.

Annandagen var man tidigt på benen. Storutgödsling i stallarna. Alla kor och kalffvar skulle ha salt och deras tänder ingnidas med fint bordsalt, på det de ej skulle lossna. — Stundom brukade by-drängarne på spe gödsla ut till hvarandra, sela på hästarna och vända dem utför i spiltan, att de skulle vara färdiga köra till kyrkan med. Skulle det riktigt »betalas för gammal ost», lades spillningen antingen i krubborna eller bars den upp på gällen.

Till nöjena samma morgon hörde ock att »rida St Staffan». Åbosöner och drängar sadlade då sina hästar, och med den till St Staffan utklädde i spetsen begåfvo de sig i väg till grannbyarna. Där vattnades först hästarna i »vattningen», sedan sjöngs Staffans-visan, som började så här:

»Staffan var en stalledräng,
han vattnar sina hästar fem
i rad, i rad trallallala» — — —

St Staffan hade rättighet att rida ända in i dagligstugan för att hälsa värdfolket. — Efter rundlig traktering med ost och bröd; öl och brännvin, medan ryttaren satt i sadeln, fortsatte foljet till nästa gård, där samma sak upprepades.

Öfriga sedvanor. Matresterna efter hvarje måltid sattes oftast upp om lofthålet, på det *goenisse*, som troddes bo på loftet, också skulle få sin del däraf.

Vid *Andrarums alunbruk*, som på den tiden hade sin egen lag, brukade den underlydande bonde straffas med prygel, som olofvande högg sig lite »baska» (ris) till bränsle. Så kunde en sådan, förlåtligt nog, ha försummat sig ända in i sista minuten, innan han begaf sig till ort och ställe för att emottaga straffet. När han brådslande skyndade åstad, mötte honom en god vän, som frågade: »Hvar ska' du hän i dag, efter du har så brådtom?» — »Jag ska' ner till Verket och piskas för baska. Gud hjälpe mig, min arma människa, jag måtte väl inte komma för sent?» — Och så for han i väg, som om hela hans välfärd stått på spel.

Sådant hände på den tiden icke *en* utan flera gånger.

I *St Olofs* åldriga kyrka fanns då som nu Olof den heliges bild, skuren i trä, 90 cm. hög och hälften så bred. Konungen sitter på en hög karmstol och har en silfveryxa i högra och en kalk i vänstra handen, medan han trampar på ett rysansvärdt afgrundsdjur, utrustadt med lejonkropp, draksvans och krönt hufvud. Det hela skall föreställa kristendomens seger öfver heden.

Sen urminnes tider har platsen kring *St Olofs* kyrka varit centralhärden för traktens »vidskepelse». Vid alla tider på året men i synnerhet på Olofsdagen den 29 juli vallfärdade allmogen från när och fjärran till kyrkan. Pilgrimerna voro vanligen af två slag: dels sjuka, som sökte hälsa, dels andra, som ville förekomma olyckor. Tysta skredo de in i helgedomen och lade med en djup suck ned sina penningar i offerkistan.

Därefter nedtogo de den underbara silfveryxan, och strykningsceremonien började. På magen ströko de — och han strejkade icke mer; på bröstet — lungorna blefvo friska; på höften — kryckan blef

öfverflödig; på kinden och foten — tanden och liktornen blefvo aldrig mera ömma; på pannan — och olyckorna försvunno.

Så följde tredje akten i kuren. De besökande gåfvo sig i väg till den ett par stenkast söderut belägna *St Olofs källa*, där de trodde, att kyrkans skyddsherre blifvit halshuggen. Här togo de sig en dryck efter behag — fordom hade källan »ett härligt vatten», säger traditionen — och offrade därpå sin skärf, hvarefter de drogo sina färde i det trygga medvetandet, att krämporna skulle försvinna.

Slutligen kom bypojarnes tur att undersöka, hur källoffret utfallit.

Men *St Olofs-kulten* var icke ensambärskares i bygden. Bland den äldre generationen fanns ock mycket annat skrock, som gått i arf från släkte till släkte. Så t. ex. trodde man blindt på maran, skogsnuftan, vätten och bäckahästen.

Hade ett barn mjölkskorf eller annan hudsjukdom, trodde man fullt och fast, att ett lik kunde taga den, med sig i grafven. Sorgehusen voro därför nästan alltid frekventerade af dylika hjälpsökande.

Kyrkbly bars i öronen mot döfhet eller togs in för annan åkomma; kalk refs af kyrkmuren för svulster och dylikt, och regnvattnet på grafstenarna var ett godt medel mot vårtor och liktornar, men det skulle tvättas på vid månsken i ny.

Mot strupsjuka och difteri gaf man den sjuke en dosis ärgig metall, afskrapad af kyrkklockorna med en knif. Mot kikhosta visste man intet bättre råd än mjölgröt, kokad en torsdags- eller söndagsmorgon före solens uppgång å en bro, där nyligen ett liktåg passerat.

Mången bar ständigt hvitlök, dyfvelsträck och flygrönn i bröstfickan, på det inte något slags sattyg skulle få makt med honom. Goda skyddsmedel ansågos äfven stål, svafvel och krut vara.

Mötte man en hvirfvelvind, fick man ej försumma, för undvikande af olycka, att däri kasta sin fällknif eller spotta, så bredt man kunde, tre gånger å rad. Det kunde ju lätt vara en trollpacka, som var ute på lusttur, och hon borde i tide förekommas.

Man kunde få se, huru åldringar efter solnedgången lyftade tre tag på kyrkan, på det deras ryggvärk skulle försvinna. Stundom kom det flera dit på en gång.

Blef man hastigt sjuk, hade man sannolikt »kommit för något i vädret». Något bättre botemedel än rökelse kände man icke till. Den sjuke ställde sig vanligen i nattlinnet öfver en ekplanka. Å denna lades glöd, helst af fläderträ, samt krut, svafvel och älfvanäfver (ett slags laf), så att det rök som ur en kolmila. När denna rökelse var slut, och patienten såg ut som en illa rökt skinka, ritades med ett stycke träkol en cirkel på golfvet. I denna ställde sig den sjuke, kring hvilken tre brinnande stickor fördes tre gånger afvigt och tre gånger rätt. Omedelbart efter fick ullsaxen göra samma rond. Så kastades stickfragmenten på golfvet, den sjuke tog ett steg öfver dem, och det onda troddes med ens vara bortblåst. Dock skulle signeriet ha försiggått i tysthet, om det ej skulle förfela sin verkan.

Sent på midsommaraftonen voro alltid kyrkogårdarna talrikt besökta. Det var fäder och mödrar, som, tysta som vålnader, smögo fram i skumrasket mellan häckar och vårdar, väl försedda med linyg, blöjor eller skynken, som de varsamt bredde på grafvarna för att få dem genomfuktade af aftondaggen. Och när detta väl hade skett, aflägsnade sig nattvandrarne lika tysta och hemlighetsfulla som de ankommit.

Meningen med detta besök var att finna radikalboten för något lyte eller annan sjukdom, som ej på annat sätt velat ge med sig. Fick bara den sjuke sofva i ett så behandladt plagg eller skynke, blef han helbrägd, ehvad krankhet han hade. Och därför längtade mången stackars sjukling efter midsommaraftonen, då kyrkogården, mer än någon annan fläck, troddes vara ett helande Bethesda.

Vid husbehofsbränningen brukade man ofta låna hufvudskallar ur kyrkornas grafkor. Dessa stoppades i en linnepåse och sänktes ned i brännvinspannan, på det mycket brännvin skulle vankas.

Mycket af det här omtalade fortlefver — egendomligt nog — ända in i vår tid trots den stigande folkupplysningen.